

KUTATÁSI TERV OTKA-K 109058

I. Küldetésnyilatkozat

A középkor az európai kultúra formatív periódusa. Az egységnek és a sokféleségnek az a rendezett összhatása, amely Európa kultúráját máig meghatározza, ekkor alakult ki. A középkori kultúra mindelelőtt liturgikus kultúra volt. A liturgia, azaz a keresztény egyház nyilvános istentiszteleti élete volt az a közeg, amely a kultúra legfontosabb szellemi és művészi teljesítményeit integrálta, újraszervezte és széles rétegek számára tartósan közkinccsé tette. Olyan egyetemes nyelvet és hivatkozási alapot képezett, amelyen keresztül az európai ember a földművestől a magas értelmiségiig megtapasztalta a közös kultúrát.

Ez a liturgikus kultúra meglehetősen tartós volt első, VI–VII. századi forrásaitól a XVI–XVII., sőt bizonyos szempontból a XX. századig. Egy-egy intézmény vagy régió hűségesen őrizte a maga gyakorlatát, de a lényegi egységhez képest ezek a gyakorlatok főleg a változatok gazdagságát mutatták. Ez azt is jelenti, hogy a középkori liturgikus kultúrának nem elsősorban története, hanem inkább tipológiája van. Genealógiai vagy statisztikai megközelítése tévút, amelyhez képest a hazai kutatás új módszereket és megbízhatóbb eredményeket kínál. Jóllehet a liturgikus kultúra megismerése, megértése a társadalomtudományok szinte minden területén fontosnak, sőt szükségesnek bizonyul, hiányzik az a diszciplináris és intézményi háttér, amely tartósan színvonalas földolgozását és a földolgozás eredményeinek hozzáférhetővé tételét szolgálná.

Feladatunk ennek a liturgikus kultúrának a kutatása úgy, hogy egyrészt megmaradjunk az elsődleges forrásokkal való szoros kapcsolatnál, helyreállítva az alap kutatások méltóságát a humánszférában, másrészt ne tévesszük szem elől a távlati célokat, magasabb összefüggéseket, amelyek munkánkat többé teszik muzeális adatok egyszerű fölhalmozásánál. Az anyag belső természetének megfelelő módszerekkel kívánjuk a forrásokat föltárni, értelmezni, rendszerbe állítani, és biztosítani a lehetőséget a számos társtudomány és a művelt nyilvánosság számára, hogy megbízható kutatásokra támaszkodják, illetve hogy megelevenedjék előtte Európa mintegy ezer évének súlyponti tevékenysége.

II. Előzmények

A liturgiátörténet kutatását a XXI. században világi, interdiszciplináris intézményi bázisra kell építeni.¹ Már a kora újkorban, és különösen a XX. század elején a Katolikus Egyházon belül megindult egy figyelemreméltó és magas színvonalú kutatási tevékenység, ez azonban mára folytatás nélkül maradt. Ennek egyik oka az volt, hogy az egyház és az állam politikai szétválásának bizonyos területeken együtt járt az egyházi és a világi kultúra szétválásával, ami viszont nem alkalmazható olyan történelmi korszakokra, amelyekre ez a szétválás nem volt érvényes. A világi tudományosság és oktatás ma jóhiszeműen föltételezi, hogy egyházi megfelelője gondoskodik a rá tartozó kultúrjavarok megőrzéséről és földolgozásáról, de ez naivitás. Az egyházi tudományosság rendelkezésére álló emberi és anyagi erőforrások ugyanis jóval korlátozottabbak, mint voltak száz évvel ezelőtt, így a tudományos tevékenység nem számít prioritásnak, és az egyházi tudományok között is hátrányban vannak azok, amelyeknek a gyakorlati teológia vagy lelkipásztorkodás nem látja hasznát. Ez a helyzet azzal a következménnyel járhat, hogy egy fontos, gazdag és összetett kultúra észrevétlenül merül feledésbe.

Egyes területek, mint a középkori irodalomtörténet, a vallási néprajz, a patrisztika, a kodikológia vagy a zenetudomány már fölismerték a kihívást, és világi tudományos műhelyeket hoztak létre, amelyekből természetesen nem rekesztik ki a kompetens egyházi személyeket sem. A probléma azonban az, hogy a középkori egyházi, és különösen a liturgikus kultúra vizsgálata diszciplinárisan megosztott, töredezett. Ennek a kultúrának a kutatását mindig mintegy álcázni kell, egyrészt hogy beleférjen a már kialakult intézményi keretekbe, másrészt hogy ne tűnjék az egyházi tudomány belügyeibe való beavatkozásnak. Ez az állapot véleményünk szerint nem fenntartható.

---

¹ FÖLDEVÁRY Miklós István: „A Hartvik-agenda és a Német-római pontifikále”, in Kovács Andrea (szerk.): *Hagyomány és megújulás a liturgiában és zenéjében. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzene Tanszéke újraindításának 20. évfordulóján tartott szimpózium előadásai*. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Tanszéke, Budapest 2012. 147–158.

Ezért indítottuk el (Déri Balázs és Földváry Miklós) az OTKA támogatásával 2003-ban a *Monumenta Ritualia Hungarica* (MRH) szövegkiadás-sorozatot² és annak szakmai műhelyét, amely azóta két sikeres pályázati cikluson jutott túl. Amennyire az előző pályázatok anyagi volumene megengedte, létrehoztuk egy komoly liturgiátörténeti szakkönyvtár és digitális gyűjtemény alapjait. Ezen kívül az elmúlt évtizedben felnőtt a tanítványainknak egy olyan tehetséges nemzedéke, akikről okkal reméljük, hogy önálló kutatóként kapcsolódhatnak majd be.

A munka eredetileg a középkori magyar liturgia forrásanyagának teljes és reprezentatív kiadását tűzte célul maga elé, hangsúlyozottan nemzetközi közönségre számítva, intenzív külföldi publicitással és alapvetően angol nyelvű tanulmányok kíséretében. Munkánk során azonban kitágult a horizont. Egyrészt azért, mert kiderült: a magyar liturgiaváltozat nemcsak azért fontos, mert hozzánk nemzeti szempontból közel áll, és része a hazai kulturális örökségnek, hanem azért is, mert – sajátos keletkezési körülményei miatt – egész Európa legnagyobb területen használatos és ehhez képest legtartósabb liturgikus úzusa volt. A magyar úzus tehát afféle „állatorvosi ló” a liturgiátörténetben: ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy egy liturgiaváltozat a középkorban hogyan jött létre, hogyan hagyományozódott, variálódott, változott, akkor a legjellemzőbb képet éppen a magyar úzusból nyerjük. Munkánkat segíti, hogy a fennmaradt forrásanyag Magyarországon elég bő ahhoz, hogy értékelhető legyen, de elég szűk ahhoz, hogy egy belátható szakmai kör egy nemzedéken belül földolgozhassa. Másrészt azért tágult ki a láthatár, mert a magyar úzus egyes forrás- és szertartástípusait elemezve világossá vált: végleges és érdemi információkat csak akkor nyerünk, ha minden egyes típust a legszélesebb európai összefüggésben helyezünk el, mind szinkron (földrajzi-intézményi), mind diakron (történelmi) szinten. Ez a fölismerés olyan módszertani eredményekhez vezetett (részben Dobszay László munkásságát folytatva), amelyek a párhuzamos (és sokszor terméketlennek bizonyuló) külföldi kutatásokhoz képest áttörést hozhatnak.³ Általuk a liturgiátörténet „magyar iskolája” a vonatkozó kutatások élvonalába kerülhet, azoknak mintegy eszmei bázisává, rendszerező központjává léphet elő. Ehhez azonban a szellemi kapacitásokon túl szükség van egy, a külföldiekkel versenyképes infrastruktúra kiépítésére is.

III. Lehetséges átfedések

Magyarországon hasonló kutatásokat a közelmúltban három intézményben végeztek. A teológiai kutatáshoz kapcsolódóan az MTA-nak rövid ideig létezett egy Liturgikus Kutatócsoportja Füzes Ádám vezetésével (és egyedüli tagságával). A kutatócsoport nem maradt fenn, ráadásul Füzes Ádám azóta visszavonult a tudományos működéstől. Annak a Török Józsefhez kötődő, egyházi megalapozottságú kutatásnak, amely a liturgiátörténet szintjén a XX. század dereka magyar egyházi tudományosságát folytatná, mára egyetlen aktív képviselője Józsa Attila maradt, akivel viszont szoros szakmai kapcsolatot tartunk, és aki előző projektünkben is részt vett, sőt a jelenlegiben is részt venne.

Egy másik lehetséges konkurens lehetne az LFZE Egyházzenei Kutatócsoportja (Kovács Andrea). Ez a kutatócsoport újabban olyan területek felé fordul, amelyek a középkori liturgiátörténettől távol állnak: ilyen a kora újkori egyházi műzene és az organológia. A fennmaradó, gregorián vonatkozású kutatást Kovács Andrea egy személyben képviseli. Vele szoros szakmai együttműködést folytatunk, mindenekelőtt a zsolozsma kutatásában, ez azonban már egy harmadik területhez kapcsolódik.

Az MTA Zenetudományi Intézete ad otthont 1988 óta a CAO-ECE projektnek, amely a miénkhez igen hasonló szellemi háttérrel, Dobszay László szemléletére és módszereire építve végzi a közép-európai zsolozsmahagyományok énekelt anyagának (antifónák és responzóriumok) módszeres földolgozását, összehasonlító elemzését, jelenleg Czagány Zsuzsa irányításával. Ennek eredménye lett az antifónák és a responzóriumok összkiadása is. Ez a munka kétségkívül részterülete annak a munkának, amelynek vízióját itt fölvezöljük. Távolitilag a legszerencsésebb lenne, ha a CAO-ECE projekt és a Liturgiátörténeti Kutatócsoport szorosabban összekapcsolódnék. Addig azonban – bár szoros kapcsolatot tartva – elkerüljük az átfedéseket: míg ők az antifonális-responzoriális anyagot kutatják, mi a zsolozsma más összetevőire és a zsolozsmától különböző rítuselemekre összpontosítunk.

² DÉRI Balázs — FÖLDVÁRY, Miklós István: „Objectives of Monumenta Ritualia Hungarica”, in: DÉRI, Blasius (szerk.): *Missale Strigoniense 1484: id est Missale secundum chorum almae ecclesiae Strigoniensis, impressum Nurenbergae apud Anthonium Koburger, anno Domini MCCCCLXXXIII (RMK III 7)*. Argumentum, Budapest 2009. I–VIII.

³ FÖLDVÁRY, Miklós István: „A virágvasárnapi ágszentelés és körmenet az esztergomi rítus szerint”, *Capitulum Laicorum Sancti Michaelis Archangeli* (blog), 2012. április 2–4.

IV. Kutatási terv

Az, hogy a kutatási tervből mennyit és milyen ütemezésben tudunk megvalósítani, nagyban múlik az elnyert támogatás módján és mértékén. Az MRH műhelyében eddig egyetlen fő- vagy mellékállású kutató sem dolgozott, a résztvevők főállású munkájuk mellett, mindenfajta díjazás nélkül kutattak. Az elnyert összegeket mindenekelőtt források beszerzésére, másodsorban a tudományos segédmunkákat elvégző kollégák kifizetésére fordítottuk. A kutatócsoporti körülmények meghatározóknak a szakmai célra fordítható időt és energiát. Ezért alább a kutatócsoport munkájának teljes tervét vázoljuk, és közben kitérünk arra, hogy a tervezettek közül egy-egy pályázati ciklusban mi lehet reális és aktuális.

1. Forráskiadás

A liturgia anyaga egy-egy úzusra vetítve nagy, de nem beláthatatlan. A legjelentősebb források megérdemlik az önálló szövegkiadást, de gazdaságosabb és sokszor többet is mond egy-egy szertartástípus reprezentatív forrásokra épülő összkiadása. Ezért az MRH sorozati tervét egyrészt néhány kiemelkedően fontos forrás kiadása, másrészt gyűjteményes kiadások jelölik ki. Ami az előbbieket illeti, a legkorábbi magyar kódexek, a ritkaságok és a hagyományt összegző ősnymtatványok vagy antikvák érdemelnek kitüntetett figyelmet. Ami az utóbbiakat illeti, elgondolásunk alapja magának a liturgiának az összetétele, ez ugyanis négy nagy területre bontható:

- a) MISE,
- b) ZSOLOZSMA,
- c) PONTIFIKÁLE (egyéb, püspöki hatáskörbe tartozó szertartások),
- d) RITUÁLE (egyéb, áldozópapi hatáskörbe tartozó szertartások).

A most lezáruló kutatás tárgya a pontifikále volt, ennek teljes – és viszonylag szűk – magyar forrásanyaga 2014-re nyomtatásban hozzáférhető lesz. Egy remélt következő ciklus tárgya egyrészt a rituále (teljesen), másrészt a zsolozsma (részlegesen), harmadrészt a rubrikáskönyvek (kisebb pótlások) lenne.

Mivel a rituále tartalmazza azokat a szertartásokat, amelyek a laikus társadalom életét a legmélyebben érintik (pl. keresztesítés, házasság, temetés), ez a terület tarthat számot a szakmán kívüliek közt a legnagyobb érdeklődésre. A magyar rituáleanyag forrásbázisa a következőképpen írható le:

- a) „PREHISTÓRIA”: elszigetelt rituále-ordók más műfajú forrásokban (pl. Hartvik-agenda, Pray-kódex, misszálék, Pálos kantuále);
- b) NYOMTATOTT KÖNYVEK az 1500-as *Baptismale/Obsequiale* és Oláh Miklós *Ordo et ritus*-a között;
- c) TELEGDY MIKLÓS 1583-as *Agendarius*-a (egyres népnyelvű részleteit Fekete Csaba adta ki a közelmúltban, de kizárólag régi magyar irodalmi érdeklődéssel);
- d) PÁZMÁNY-RITUÁLE (1620–1907).

A zsolozsma a liturgia legerjedelmesebb és legkomplexebb összetevője. Legfontosabb szövegforrásai a zágrábi MR 67-es breviárium és a prágai (Strahov) hangjelzett temporále a XIII. századból, illetve a nyomtatott breviáriumok (1480–1568). Ezekon kívül számos kiegészítő jelentőségű XIV. századi forrása van. A nyomtatott anyag megjelenítése és indexelése (a már megjelent misszáléhoz hasonlóan) nem vállalhatatlan célkitűzés, teljes támogatás esetén már ebben a ciklusban elvégezhető. Teljes és végleges kritikai kiadásban a zsolozsma három kötetet foglal magába:

- a) PSALTERIUM,
- b) TEMPORALE,
- c) SANCTORALE.

Közülük az elsőt tudnánk megjelentetni egy megfelelő háttérrel biztosító pályázati ciklusban, ez esetben a hagyomány fő (esztergomi) vonulata mellett földolgozva a perifériális magyar (szepesi, erdély-váradi) részahagyományok anyagát is.

A rubrikáskönyvek kiadása már megkezdődött az *Ordinarius Strigoniensis* kiadásával, illetve rendelkezésre áll az *Ordinarius Agriensis* sok szempontból jelentős, de filológiailag nem tökéletes és liturgikailag sem teljesen földolgozott kiadása. Az ún. *Ordinarius Scepusiensis* vagy *Rubrica Strigoniensis* kiadása kéziratban van, és ezen kívül hasznos lenne az 1580-as Telegdy-ordinárius és a Lányi-kódex, egy európai szinten is ritka népnyelvű ordinárius megjelenítése.

2. A kiadott anyag elemzése

A liturgia alapeleme az, ahogy az egyes szertartások fölépülnek mint szövegi kompozíciók és drámai cselekmények. Ebben az értelemben nevezünk egy szertartást ordónak. Az egyes ordók elemzése

megtörténhet filológiai, ceremoniális és kompozíciós szempontból, érdemes megfigyelni az ordó történetét egy adott úzusra vetítve, variálódását több úzus között, forrásait és hatását. A kiadott anyag elemzése ezt a munkát takarja. Távlati célunk a nyugati liturgia minden egyes ordójának szinkron és diakron elemzése, ezt azonban lehet, hogy még a legszerencsésebb körülmények között sem végezheti el egyetlen nemzedék. Addig azonban eljuthatunk, hogy a munka reprezentatív hányadát elvégezzük, és így kidolgozott eszközöket, módszereket és konkrét célokat hagyjunk az utókorra. Ami a remélt pályázati ciklust illeti, célunk a következő:

- a) A rituále egyes ordóinak történeti-összehasonlító elemzése monografikus formában vagy egy monográfia fejezeteiként. Ez a szövegkiadások bevezető tanulmányaiban is megtörténhet.
- b) A zsolozsma pszaltériumának összehasonlító elemzése minél nagyobb összehasonlító anyag mellett (ez szűkebb fókusz, mint a CAO-ECE projekté, de teljesebb forrásháttérre épül).
- c) A zsolozsma lekciónáriumának teljes feldolgozása magyar vonatkozásban és minél teljesebb kontextusba helyezése külföldi szinten (ezt a munkát Földvály Miklós már megkezdte).⁴
- d) Zsolozsmarendek kiadása és elemzése, azaz a kevés részletes ceremoniális szabályozás föltárása és összevetése.⁵
- e) A zsolozsmaordinárium kutatása, azaz a kevés dokumentált, de alapvető szabályok, szövegek kutatása (Szoliva Gábor a kompletórium szintjén dolgozik rajta).

3. Új területek föltárása

Indokolt és részben igazolt munkahipotézis, hogy a középkori nyugati liturgia tartós és kontinuus úzusokra tagolódik, az úzusok pedig bizonyos rokonsági köröket, családokat, tájakat alkotnak. Egy-egy változat értéke, értelme, sajátosságai akkor mutatkoznak meg, ha rekonstruáljuk azt a bonyolult, de értelmes rendszert, amelybe illeszkednek. Ezt a rekonstrukciót az nehezíti, hogy a hozzáférhető források igen egyenetlenül oszlanak el. Egyes európai országokban sok, másutt kevés maradt fenn, és ami fennmaradt, azt is van, ahol kiadták, és van, ahol még a katalógizálás is hiányos vagy téves. Könnyebbség, de nehézség is, hogy a digitalizálás révén exponenciálisan nő az interneten elérhető forrásanyag. Könnyebbség, mert olcsón és könnyen hozzáférhetővé tesz egyes adatokat, de nehézség is, mert a digitalizálási „policy” egészen eltérő könyvtáranként: míg egyes területek szinte terített asztalt jelentenek, addig mások a legteljesebb homályban maradnak.

Egy hatékony munkának alapfeltétele, hogy ne véletlenszerűen, az éppen hozzáférhető forrásokból merítsen, hanem szisztematikusan és arányosan tárja föl az egyes európai régiók anyagát. Ehhez első sorban – ha vannak – szövegkiadásokra, ezeken kívül ős- és korai nyomtatványokra, végül pedig kéziratok forrásokra van szükség.⁶ Ehhez szükséges egy nehezen kiszámítható, az éppen adott lehetőségekkel élő gyűjtőmunka, de szükséges a célirányos tájékozódás is.

Közép-Európa liturgiái szempontjából kulcsfontosságú területnek tűnik Kelet-Szászország (a magdeburgi érsekség) és a Német-Római Birodalom határörvidéke [történelmi magyarázata másutt]. E terület könyvtárai sokat szenvedtek a reformáció időszakában, a harmincéves háborúban és a II. világháború végén is, az egyházi emlékek kutatását pedig tovább hátráltatta a kommunista időszak kedvezőtlen légköre. Ezért e fontos térség liturgikus kultúrája ma nehezebben megközelíthető, mint az egykori NSZK érsekségei (Salzburg, Mainz, Trier, Köln).

A gyűjtőmunkát e megfontolások miatt szisztematikusan terjesztenénk ki, a középkori érseki tartományok szerint haladva 1–2 éves projektekben. Ehhez igyekeznénk helyszíni kollégákat is megnyerni, ami a hatékonyságot növeli, és a költségeket csökkenti. A legfontosabb, legjellemzőbb források azo-

⁴ FÖLDVÁRY Miklós István: „[A magyarországi zsolozsma-lekciónárium temporáléjának jellegzetességei I. Bevezetés](#)”, *Magyar Egyházzene* XVI (2008/2009) 143–154. IDEM: „[A magyarországi zsolozsma-lekciónárium temporáléjának jellegzetességei II. Esztergom](#)”, *Magyar Egyházzene* XVI (2008/2009) 405–440.

⁵ A munka szintén megkezdve: FÖLDVÁRY Miklós István: „[Zsolozsmarendek I.](#) Az ünnepélyes vesperás rítusa « tridentí » szertartás szerint”, *Magyar Egyházzene* XI (2003/2004) 461–476; IDEM: „[Zsolozsmarendek II.](#) Az ünnepélyes vesperás rítusa a laoni székesegyház XII–XIII. századi ordináriuskönyve szerint”, *Magyar Egyházzene* XII (2004/2005) 315–320; IDEM: „[Zsolozsmarendek III.](#) Az ünnepélyes vesperás rítusa a salisbury-i székesegyház XIII–XIV. századi ordináriuskönyvének két változata szerint”, *Magyar Egyházzene* XIII (2005/2006) 121–132; „[Zsolozsmarendek IV.](#) az officium tenebrarum római és esztergomi szertartásrendje”, *Magyar Egyházzene* XVIII (2011/2012) 159–164; IDEM: „[Zsolozsmarendek V.](#) a monasztikus vesperás rendje 1240 körül a Metz előtti Szent Arnulf-apátság szokása szerint”, *Magyar Egyházzene* XVIII (2011/2012) 423–428.

⁶ A sorrend mértékeit lásd: FÖLDVÁRY, Miklós István: „[A virágvasárnapi ágszentelés és körmenet az esztergomi rítus szerint](#)”, *Capitulum Laicorum Sancti Michaelis Archangeli* (blog), 2012. április 2–4.

nosítása után digitális másolatot szereznék be róluk, és azonos módszer szerint földolgoznánk, összetvetnénk őket. Az első megcélzott régió a magdeburgi érsekség lenne.

4. Élő gyakorlat

A liturgia hordozói szövegek és könyvek, de maga a liturgia élő valóság, összművészeti alkotás, társadalmi cselekmény, a közösségi kultúrjavarok létmódjában osztozik. Messzemenően érvényes rá minden, amit a kulturális örökség nem dologi természetű elemiről állíthatunk. Magyarországon nagy múltra tekint vissza a középkori liturgikus örökség újjáélesztése, amelyet ez esetben nem dilettánsok, hanem a téma legjobb szakértői végeztek. Ezt a hagyományt folytatta a jelen pályázatot benyújtó Földváry Miklós a Szent Mihály Laikus Káptalan megalapításával 2004-ben. A kedvező egyházpolitikai helyzet hatására a csoport tevékenysége mára nagy mértékben hozzáférhetővé tette a hagyományos liturgiát mint élő tapasztalatot, hitéleti vonatkozásain túl részévé vált a magyar értelmiségi köztudatnak, tudományos és művészi műhellyé fejlődött. A liturgia végzése számos gyakorlatias, de szakmailag igényes kiadványt produkált. E kiadványok nemcsak az élő gyakorlatot segítik, hanem a filológiai munka eredményeit is életszerűen mutatják be. Olyasmiről van tehát szó, mint a régészet és a muzeológia újabb törekvéseinél: egy szűk szakmai közegből kilépve érzékelhető, élményszerű, mondhatni interaktív közeget biztosít a tudományos eredmények befogadásához.

Erre az előzményre építene az MRH eredetileg is tervezett *Series Practica* alsorozata. Ehhez kapcsolódik, hogy egyes nagy liturgikus múlttal rendelkező szerzetesrendek, így a kármeliták, a premonstreiek, a dominikánusok vagy a pálosok Magyarországon növekvő érdeklődést tanúsítanak saját hagyományuk iránt, és igénylik annak modern eszközökkel való, de hiteles föllevenítését. Tervezett kutatócsoportunk gyakorlati érdeklődésének megfelelően ezekhez a törekvésekhez is segítséget nyújtana.⁷

5. A szintézis: *Usuarium Ecclesiae Occidentalis*

Munkánk távlati célja a nyugati vagy latin liturgiák teljes anyagának rendszerezett megjelentetése egy enciklopédikus munka keretei között. Ez a munka Edmond Martène 1700-ban kiadott *De antiquis Ecclesiae ritibus* című, monumentális vállalkozását elevenítené föl. Martène az akkor rendelkezésére álló, főleg francia források alapján a teljes latin liturgia minden ordóját leírta, kiemelte variánsait, és hozzájuk szöveggyűjteményt mellékel. Bár anyaga hiányos és módszerei sem teljesek vagy következetesek, hozzájárulása annyira fontos volt, hogy azóta is használják és idézik, hozzá fogható összeállításra pedig még esély sem mutatkozott több mint 300 éve. Az adattárolás és -feldolgozás mai lehetőségei kedveznének egy új kísérletnek, amelynek az *Usuarium Ecclesiae Occidentalis* címet adnánk. Az usuarium a liturgiát ordónként monografikusan közölné, bemutatná a tételkészlet és a szerkezet variábilis pontjait és jellemző változatait, és ezen keresztül hármassal hasznot hozna:

- a) Teljes egészében tenné megismerhetővé az ordókat,
- b) Pontos leírná az egyes úzusokat, viszonyukat és történetüket,
- c) Az egyes úzusokra jellemző egyes ordók segítségével biztos eszközt kínálna a források azonosításához és csoportosításához.

Mivel a projekt rendkívül nagy munkát és hosszú időt igényel, ugyanakkor elvünk, hogy a szellemi javakat csak nagyvonalúan szabad kezelni, a kutatás részeredményeit, azaz a feldolgozott és rendszerezett forrásokat és ordókat internetes adatbázisban tennék közkinccsé.

Az Usuarium megalkotásához kidolgozott elméleti háttér szükséges. Erre tennék kísérletet egy angolul megjelenendő módszertani vázlat és esettanulmány útján. Az esettanulmányt gazdag dokumentációval, szöveggyűjteménnyel, táblázatos és térképmelléletekkel látnánk el. Megalapozó kutatásaink során úgy tűnt, hogy a virágvasárnapi ágszentelés és processzió a legalkalmasabb példa arra, hogy az Usuarium metodológiáját kidolgozzuk. A tervezett pályázati ciklusban tehát ezt az ordót kísérelnék meg lehetőleg minden európai úzus ismeretében kielemezni. E programadó tanulmányt könyv formában jelentetnénk meg mint az MRH *Subsidia* első kötetét, remélve általa, hogy a nemzetközi nyilvánosság figyelmét is fölhívhatjuk megközelítésünk produktivitására.

⁷ Ennek kézzelfogható eredménye a próbakiadásban megjelent kármelita vesperále: FÖLDVÁRY Miklós István: „[Egy zsolozsmahagyomány újjáéledése : gondolatok a Vesperale Carmelitanum elé](#)”, *Magyar Egyházzene* XIX (2012/2013) 115–168.